

Pressa Művészeti és Gyűjtői / Kultuszmin. Fejezetni Kiadó

Dósa Zoltán

Biopóker

Blöfök és egyéb fondonlatok

Dósa Zoltán

Biopóker

Blöff és egyéb fondorlatok

A borítót Kiss Emőke tervezte.

**A borítón látható rajz a Shaw Family Archives
tulajdonában lévő kép alapján készült.**

© Dósa Zoltán, 2016.

ISBN 978-606-37-0011-8

**Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@edituraubbcluj.ro
<http://www.edituraubbcluj.ro/>**

Dósa Zoltán

Biopóker

Blöff és egyéb fondorlatok

Presa Universitară Clujeană / Kolozsvári Egyetemi Kiadó

2016

TARTALOM

BEVEZETÉS A FÉLREVEZETÉSBE	11
Köszönetnyilvánítás	23
Jegyzetek	24
1. ÉLŐVILÁG, CSALFA TERMÉSZET	25
Sejtelmes sejtek és agyagkatonák	27
Virágok varázsköntösben	35
Hamis gyűrűért igazi menyasszonyt	37
A majmolás művészete	41
Bagolyszem és egyéb maskarák	43
Az erény kovácsai hátrányból dolgoznak	49
Ijesztő vagyok, mert félek	54
ToM vagy nem ToM?	55
Jegyzetek	62
2. A CSÍRÁZÓ FORTÉLY	67
A kirekesztő királyság	67
Trónörökös pelenkában	70
A királyi próba	75
Hamis vélekedés és igaz egyebek	77
ToM és megtévesztő viselkedés	84
Egy pillantás a lélek tükrére	87
Amit mond a száj, és amit mutat az arc	90
A csalás színvilága	93
A hihetetlen felnőttmesék	97
A kis blöffölők leleplezése	101
Önmegtévesztés újratöltve	109
Jegyzetek	114

3. FÜLLENŐSULI.....	119
Diákcsíny vagy rendszer elleni izgatás?	119
A jót tudni nem elég?	122
A puskázó lélekrajza.....	124
A tiltás gyümölcsei.....	136
Jegyzetek.....	139
 4. SZEX ÉS HŰHÓ.....	141
Ruhákról és cicomákról	141
A divat mint mimikri	144
Kokalárok és tündérkék, a megkomponált léhűtők	149
Alsónemű a békéért	152
A hímszelídítés biológiája	155
A termékenység szabályos divatciklusa	158
A jó gének és a fluktuáló aszimmetria	162
A hűséges és a csapodár	165
Versengünk vagy választ(at)unk?	167
Hamisított szimmetriák	171
Hamisított arányok	175
Csalással versenyben és csalással együtt	181
Miért mosolyog Júlia?	185
Szerelem sötét háromszögben	188
A nők és a szociális hatalom	191
Kulcsok a zárhoz	194
Jegyzetek.....	196
 5. CSALAFINTABAJNOKSÁG.....	201
A verseny elkezdődött.....	201
Játék az élet?	204
Babérok Isten kezéből	212
Dicstelen diadalok és sportszerű baklövések	217
Zsoldosok és hazafiak a fegyvertelen háborúban.....	222
A test és cselei	228
Legyen rend a hamisságban!	235
Bajnokok földje	245
Jegyzetek.....	247

6. A MEGTÉVESZTETT EGÉSZSÉG	251
A halandó mint szimuláns	251
Münchausen kóros hódolói	260
Átruházott betegségek	265
Színlelt nyavajáink	266
Nem gyógyulunk ki magunkból	274
Placebo Domino. Csak egy kegyes humbug?	282
Jegyzetek	288
 7. HŐSÖK ÉS SZÁJHŐSÖK	293
A béke disznójáról	294
Így öltök ti	302
A hadvezér a sisak mögött	305
A harcos szellemtől a hős szelleméig	314
Csellel, gáncsal	324
Amikor a józan ész térdre borul	338
Használati útmutató a rókabőrhöz	343
Jegyzetek	348
 8. HERMÉSZ OLTALMÁBAN	353
Blööffölj vagy meghalsz?	354
Az üzlet és a játék	359
Szerep van, jöhét a játék	364
Csapdák mindenfelé	367
Győztél, ha meggyőztél	377
Leltár az üzletemberről	387
Jegyzetek	396
 9. BLÖFFSUGÁRZÁS	399
Médiahatások	402
Dumagépek adáskörzetében	404
Szenzációs üzenet	407
Csak tessék, ez csupa kóklerség	410
Törzsek és jelképek	420

Biopóker. Blöff és egyéb fendorlatok

Képi gyakorlatok a térdre kényszerítéshez.....	423
Nyelvi gyakorlatok a térdre kényszerítéshez.....	429
Propaganda!	438
Bolyongás a világfaluban	448
Jegyzetek.....	453
10. BIOPÓKER.....	459
Érted hazudok, vagy ellened	463
A szőrme, ha valódi	469
Jegyzetek.....	475
FOGALOMTÁR	477
SZAKIRODALOM.....	493

Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a csaló vagy áldozat szerep kiosztott lenne, mindenki megpróbál másokat kisebb-nagyobb mértékben átverni, és olykor maga sem ússza meg az átverést. Vannak nagyon ügyes csalók és örököök balekok, az emberek többsége azonban mindenkit szerepben meglehetősen gyakran „tündököl”. Gondolunk csak arra, hogy napjában hányszor előfordul, hogy nyájasan mosolygunk olyan emberekre, akikhez nem ragaszkodunk különösképpen, hányszor nyugtatgatjuk gyermekainkat valamiféle kegyes hazugsággal, úgy teszünk, mintha kellemesen éreznénk magunkat feszélyezett helyzetekben, olyan bőkokat mondunk, amikről tudjuk, hogy nem teljesen igazak. Másfelől pedig igencsak jólesik nekünk is elhinni az effajta viszonzott bőkokat, előfordul, hogy hallgatólagosan megadjuk magunkat egy nem túl szímpatikus reklámhadjáratnak, és nem ritkán hagyjuk meggyőzni magunkat afelől, hogy a politikailag legkorrektebb jelölt pártján állunk. Az apró kis csalások zömében nem is igyekszünk kideríteni a valós tényállást, egyrészt indokolatlan energiacsérést jelenthet, másrészt egyenesen modortalanságnak tűnne ez effajta nyomozás. Nem firtatjuk, hogy a kisbolti eladó, miután elhitette velünk, hogy a környék legfinomabb lisztjéből sült kenyerét adta el nekünk, őszinte szívéből kívánt-e nekünk további szép napot, vagy csak önmagával volt elégedett módfelett. A hagyományos piaci alkudozásnak pontosan az ilyen apró kis füllentések adják a sava-borsát. Mindkét fél tisztában van azzal, hogy a tulajdonképpeni árucseré mellett egy izgalmas játék zajlik, aminek a szabályai megengedik a túlzásokat, itt a felnagyítás vagy lekicsinylés minden a valós érték leplezését szolgálja, de a jó kufárt vagy okos vásárlót nem szokás ezért megszólni, még kevésbé elítélni.

Az élet tágasabb „piacain” is hasonlóan megy a csere-bere, és minden-egyikünk csupán azt szeretné, hogy jól járjon. Olyan előnyökhöz jusson, amelyek révén legalább egy picivel sikeresebb mint társai. A blöff ilymódon az élet minden vetületében megtalálható, univerzális jelenség. Ennek a könyvnek a megírásában éppen az a szándék vezérelt, hogy ízelítőt

nyújtsunk a kóklerség sokféleségéről, és megerősítsük az effajta viselkedés evolúciós létjogosultságát. Az első fejezetben „megnyugtatjuk” az olvasót, hogy a csalás nem kizárolagosan emberi stratégia, és az élet legalacsonyabb szerveződési szintjeitől kezdődően a főemlősök világáig találunk csalókat, vagy a tudat nélküli élővilág szereplőitől a tudatosság jeleit mutató egyedekig. A további kilenc fejezet viszont kimondottan a humán megtévesztő viselkedésről szól.

A második fejezet az önbecsapás egy kényes formájának a leírásával indít, miszerint az öntudatára ébredt ember, kognitív képességeinek birtokában küldetésének érzi azt, hogy más életformákat irányítson, a saját hasznát gyarapítandó. Aztán a cseperedő emberi értelemmel párhuzamban a megtévesztő viselkedés fejlődését vizsgáljuk, kiemelve a mentalizáció jelentőségét a társas tanulásban. Ez az elmeolvasás néven is ismert képesség lehetővé teszi azt, hogy értsük és belássuk mások szándékait, így derül fény arra is, hogy mások befolyása nem minden előnyös számunkra, manipulálhatóak vagyunk, de mi magunk is rávezethetünk embereket arra, hogy úgy cselekedjenek, ahogy mi szeretnénk.

A harmadik fejezet központi alakjai még mindenkorban a gyerekek, amint formális csoportokba tömörülve próbálják „túlélni” az iskolát. Rávilágítunk arra, hogy az iskolai csalás jelensége egyrészt egy kikényszerített impulzív cselekedet, de inkább egy alaposan megtervezett, emocionálisan mérlegelt, kognitív és viselkedéses csúcsteljesítmény. Adaptációs válasz egy frusztrációval fenyegető helyzetre. Dacára a szituatív tényezők kényszerítő erejének, tagadhatatlan, hogy a megtévesztő magatartás nem mindenkinél ugyanolyan gyakori, és nem ugyanolyan hatékony. Ezért górcső alá vesszük azokat a személyiségjegyeket, amelyek a simlis diákok és a majdani dörzsölt felnőtt esetében is a leginkább hajlamosítanak a csalásra, így elemzére kerül a sötét triádként emlegetett machiavellizmus, pszichopátia és nárcizmus.

A negyedik fejezet a felnőttek bonyolult világába vezet át, egy átláthatatlannak tűnő dimenzióba. A vonzalom és szexuális magatartás fendorlatainak feltárásával a legréjtettebb titkokra próbálunk fényt deríteni, a divat hóbortjától a rejtett oválúcióig. Bemutatjuk, hogy az egyén mily változatos módon reklámozza jó génjeit, és megmagyarázzuk, hogy miért csapodár a szimmetrikus testfelépítéssel rendelkező férfi, illetve mikor hűtlen a feleség, hogyha a férje nem jóképű. A továbbiakban leírjuk, hogy miként lehet a test szimmetriáját és arányait hamisítani, és magyarázzuk azt, hogy

miért muszáj a nőnek óvatosnak és gyanakvónak kell lennie, mialatt a férfi megengedheti magának, hogy félreértsen minden női mosolyt és barátságos gesztust. Kiderül, hogy a vonzóság megítélése miért nem egysíkú, és miért sokkal inkább többdimenziós.

A következő fejezet azzal indít, hogy miként született a sport, és miként vált mára már üzletággá. A sport elüzletesedése folytán manapság a sportolók jelentős része hivatásszerűen űzi szennedélyét, amire a római gladiátorok élet-halál harca óta nem volt példa a történelemben. Továbbá a modern sportra óriási telekommunikációs és kereskedelmi iparág épült, így a ma a sport nem egyéb, mint játék a játék hátán. Mindez oda vezet, hogy egyre kevésbé nyújt tiszta szórakozást. Feltérképezzük azokat a megengedett stratégiákat, amelyek gyönyörűvé teszik a sportot, és beszélünk azokról, amelyek megmítelyezik a sport szellemiségett. A fejezet végén bemutatunk egy várost, ahol mindenki bajnok valamiben, ahol a lakók bebizonyítják, hogy a lesújtó valóság is mágikussá varázsolható.

A hatodik fejezet is szorosan kapcsolódik a sporthoz, hiszen az egészségről szól. Természetesen megkerülhetetlen a szimuláns beteg, aki leggyakrabban az egészségügyi rendszert próbálja kiszípolozni, de olyan betegekről is szó esik, akik nem anyagi természetű hasznat kívánnak szerezni betegsükkel, hanem egyértelműen emocionális fölényre törekszenek, és törődést követelnek. Az önsorsrontó betegségek mellett még ijesztőbbek azok, amelyek átruházott betegségnek tekinthetők, amikor gondozói szerepben feltüntetett személyek a szó szoros értelmében beteggé teszik áldozataikat, hogy ennek nyomán pénzbeli juttatást csikarjanak ki. Alaposan kielemezzük a leggyakrabban szimulált betegségeket, amelyek közös vonása, hogy mind neuropszichológiai eredetűek, és választ keresünk arra, hogy miért duzzadt fel az ilyenszerű esetek száma az utóbbi évtizedekben. Ugyanitt áttekintjük a gyógyítás történetének legnagyobb blöffjét, a placebo, kielemezve azokat a tényezőket, amelyek a hatás gyökerénél lehetnek, illetve érvelünk amellett, hogy miért nem kell ezt az érdekes jelenséget leseperni a tudomány asztaláról.

A hetedik fejezet az ember legbizarabb és legveszélyesebb tevékenységről, a háborúról szól. Arra keressük a választ, hogy miért vannak háborúk, ha azok oly veszélyesek a fajra nézve. A vérontás alig volt a történelem során racionális mérlegelésnek a következménye, sokkal inkább hatalommal rendelkező emberek elfajult ambícióinak a megnyilvánulása, ezért kielemezzük, hogy milyen szerepe volt ebben a hadúri pozitív illúzióknak. A

tökéletlen, pozitív illúzióihoz ragaszkodó vezető tulajdonképpen egy adaptív viselkedésformát hoz a múltból, ami viszont ritkán alkalmazható az új körülményekre. A harcos modell segítségével leírjuk azokat a fontos hiedelmeket, amelyek révén a csatázó győztesé válhat, és bemutatásra kerülnek azok a taktikák, amelyek megtévesztésre épülnek: a félretájékoztatás, a megtévesztő hadművelet és az álcázás. Mivel a háború rendkívül veszélyes állapot, hemzsegnek benne az emberi elme legkörmönfontabb trükkjei, így rengeteg történelmi példával tudjuk igazolni, hogy az erő önmagában bizony kevés a győzelemhez.

A könyv következő fejezete az üzleti világról szól. Először az üzleti életben használt megtévesztés etikai vonatkozásait mérlegeljük, metaforaként a póker kártyajátékot használva. Az üzlet-játék hasonlat után a csapdák legfontosabbjai kerülnek bemutatásra, majd a befolyásolás trükkjeit elemezzük részletesen. Leltárba foglaljuk a sikeres üzletember legfontosabb jegyeit és vonásait, és megrajzoljuk Hermész leszármazottjainak portréját.

A kilencedik fejezetnek a tömegmédia a téma. Arról szól, hogy a tömegmédia megjelenésével miként változott meg a kommunikációs hatás-gyakorlás, illetve miért érvényesül a hatás sok csoporton sokféleképpen. A sokcsatornás, hibrid média képviselői felfedezték a szenzációs üzenetet. A versenyben maradás egyik legjárhatóbb útja az, hogyha olyasmit kínálnak, ami még hihető, igaznak tűnik, de már kellően furcsa ahhoz, hogy a hírvadászok felfigyeljenek rá. A félretájékoztatás mögött tehát a szenzációkeresés áll, ami a modern hírgyártás sajátossága. A média befolyásolási szándéka két formában rendkívül erőteljes, ezek egyike a megtévesztő marketing, a másik pedig a hatalomszerzésre irányuló propaganda. Mindkettőt tárgyaljuk, az előbbit tovább bontva a kép és szó általi befolyásolás trükkjeire, illetve az utóbbit a történelem eddigi legjobb propagandagépezetének bemutatásával elemezzük. A fejezet zárszavaként az új médiakörnyezetben bolyongó ember nehézségeit boncolgatjuk, akinek egy olyan miliőben kell magára lelnie, ahol az üzenet pszichológiai vonzereje mesterségesen maximalizálódott.

A *Biopóker* című fejezet a könyv befejező része. A cím utal arra, hogy az élővilágban a blöff univerzális jelenség, és ugyanúgy része az életnek, mint ahogy a kártyajátékban is megengedett a füllentés. Az élőlények jelzései lehetnek őszinte közlések a rátermettséget illetően, de ugyanúgy lehetnek hamis, félrevezető jelzések is, melyeknek az a célja, hogy a szignált regisztráló

élőlényeket valamelyen módon kihasználják, rávegyék egy olyan viselkedésre, ami az adó szempontjából előnyös. Elemzésre kerül az altruisztikus és az önvédelmi célzatú csalás. Az emberek az altruisztikus csalást sokkal jobban tolerálják mint az önvédelmi célzatút, ami rávilágít arra, hogy milyen fontos az emberi fajon belül a kooperáció. Tárgyaljuk, hogy miként lehet hatékonyan visszaszorítani a csalókat a közösség méretének függvényében, ugyanis a tagok csak viszonylag kis létszámu csoportot képesek kontrollálni, ezért a nagy létszámu és heterogén közösségek csak más megoldás révén maradhatnak életképesek. Mivel az ember esetében a kooperáció szükségszerűség, az állam vállalja fel a legitim hatalmi erőszak szerepét a közösség összetartása érdekében. A büntetéssel kikényszerített engedelmesség a közösség érdekeit érvényesítő szabály, ami lehet ugyan korlátozó, igazából azonban a szabadság kiteljesedésének feltétele.

ISBN: 978-606-37-0011-8